

MARGARET
ATWOOD

SVEDECTVÁ

SVEDECTVÁ

MARGARET ATWOOD

SVEDECTVÁ

Z angličtiny preložila
KATARÍNA KAROVIČOVÁ

slovar

Copyright © 2019 by O. W. Toad, Ltd.
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2021
Translation © Katarína Karovičová 2021
Cover illustration © Noma Bar 2021
Cover design © Suzanne Dean 2021

ISBN 978-80-556-4690-9

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

„Od všetkých žien sa očakáva, že ich budú viesť rovnaké pohnutky, v opačnom prípade ich pokladajú za beštie.“

GEORGE ELLIOTOVÁ, *DANIEL DERONDA*

„Keď hľadíme jeden druhému do tváre, nepozeralíme sa iba na tvár, ktorú nenávidíme – nie, pozeráme sa do zrkadla... Naozaj v nás nespoznávajú seba...?“

OBERSTURMBANNFÜHRER LISS STARÉMU
BOLŠEVIKOVI MOSTOVSKÉMU,
VASILIJ GROSMANN, *ŽIVOT A OSUD*

„Sloboda je ťažké bremeno, veľké a nezvyčajné, aby ho duch uniesol... Nie je to dar, ale voľba, a tá nemusí byť ľahká.“

URSULA K. LE GUINOVÁ, *ATUÁNSKE HROBKY*

I
Socha

Rukopis z Rezidencie Ardua

1

Iba mŕtvym je dovolené mať sochy, ale mne ju postavili už zaživa. Už teraz som premenená na kameň.

Socha je symbolickým ocenením mojich zásluh, hovorilo sa v prejave, ktorý prečítala Teta Vidala. Poverili ju tým naši nadriadení, ale ani trochu im za to nebola vďačná. Poďakovala som jej s čo najväčšou skromnosťou, potom som potiahla povraz, ktorý uvoľnil látku, čo ma zahaľovala, a tá sa zniesla na zem k mojim nohám. Tu v Rezidencii Ardua nikomu nevoláme na slávu, ale ozval sa diskrétny potlesk. Zľahka som kývla hlavou na poďakovanie.

Socha v nadživotnej veľkosti ma zobrazuje, ako býva zvykom, mladšiu, štíhlejšiu a v lepšej forme, než v akej som v poslednom čase. Stojím vzpriamená, s vystretými plecami, ústa zvlnené v rozhodnom, ale prívetivom úsmeve. Oči upieram na pevný bod niekde vo vesmíre, ktorý má symbolizovať môj idealizmus, neochvejnú oddanosť službe, odhodlanie kráčať vpred napriek prekážkam. Niežeby moja socha mohla dovidieť na oblohu, stojí uprostred nevábneho zhluku stromov a kríkov pozdĺž cestičky pred Rezidenciou Ardua. My Tety nesmieme byť neskromné, ani tie kamenné.

Lavú ruku mi zvierá sedem- či osemročné dievčatko, upiera na mňa dôverčivý pohľad. Moja pravá ruka spočíva na hlave ženy so zahalenými vlasmi. Čupí mi pri nohách a upiera na mňa pohľad, ktorý sa dá pokladať buď za zbabelý, alebo za vďačný – je to Služobníčka. Za mnou stojí jedno z mojich Perlových

dievčat, pripravené vydať sa na misionársku výpravu. Na opasku mi visí paralyzér. Táto zbraň mi pripomína moje zlyhania: keby som bola bývala efektívnejšia, nepotrebovala by som takýto nástroj. Stačil by môj presvedčivý hlas.

Ako súsošie to nie je ktovieaká sláva – tvorí ho priveľa postáv. Radšej by som mala samostatnú sochu. Ale aspoň vyzerám normálne. Mohlo to dopadnúť oveľa horšie, pretože postavy našej bývalej sochárky – oddanej veriacej až do smrti – mali vypúlené oči ako prejav zbožného zápalu. Teta Helena s nimi vyzerá skoro šialene, Teta Vidala akoby trpela zvýšenou činnosťou štítnej žľazy a Tete Helene akoby chceli oči vyliezť z jamôk.

Autorka bola pri odhalení sochy nervózna. Stvárnila ma dosť lichotivo? Budem spokojná? Dám svoju spokojnosť najavo? Pohrávala som sa s myšlienkou, že keď zo sochy stiahnu plachtu, zamračím sa, ale rozmyslela som si to, nie som bezcitná. „Akoby mi z oka vypadla,“ vyhlásila som.

To bolo pred deviatimi rokmi. Odvtedy moja socha zvetrala – ozdobili ma holuby, vo vlhkých záhyboch sa usadil mach. Moje stúpenkyne mi kladú k nohám obety: vajíčka ako prosbu o plodnosť, pomaranče ako symbol ŕarchavosti, rohlíky ako odkaz na mesiac. Pečivo tam nechávam – zvyčajne je premočené od dažďa –, ale beriem si pomaranče. Sú šťavnaté a osviežujúce.

Píšem tieto slová vo svojej súkromnej svätyni v knižnici Rezidence Ardua – jednej z mála knižníc, čo prežili horlivé pálenie kníh, ku ktorému došlo v celej krajine. Krvou pošpinené odtlačky prstov minulosti treba zniesť zo sveta, aby uvoľnili miesto morálne čistej generácii, ktorá bude určite nasledovať. Tolkto teória.

Lenže niektoré z tých krvavých odtlačkov sme zanechali my, a tie sa len tak ľahko nedajú odstrániť. Za všetky tie roky som zahrabala mnoho kostí. Teraz som sa rozhodla, že ich znovu vyhrabem – aj keď iba pre tvoje poučenie, môj neznámy čitateľ. Ak teraz čítaš tieto riadky, znamená to, že prežil aspoň tento rukopis. Hoci sa možno iba dávam unášať fantáziou

– možno ho nikdy nebude nikto čítať. Možno to hovorím iba stene, a nielen v prvoplánovom zmysle slova.

Nadnes už bolo dosť písania. Ruka mi meravie, chrbát ma bolí a čaká na mňa pohár teplého mlieka pred spaním. Pri schovávaní svojich zápiskov sa vyhýbam skrytým kamerám – viem, kde sú, sama som ich rozmiestnila. Napriek týmto opatreniam si uvedomujem, aké riziko podstupujem. Písanie môže byť nebezpečné. Aké zrady a udavačstvá ma čakajú? V Rezidencii Ardua je pár osôb, ktoré by boli šťastné, keby sa im tieto stránky dostali do rúk.

Len počkajte, radím im v duchu: bude ešte horšie.

II
VZÁCNÁ KVETINKA

Prepis svedeckej výpovede 369A

2

Požiadali ste ma, aby som vám porozprávala, aké to bolo vyrastať v Gileáde. Vravíte, že to bude užitočné, a ja chcem byť užitočná. Predstavujem si, že očakávate iba samé hrozné veci, ale v skutočnosti mnohé deti zahŕňali láskou a starostlivosťou, v Gileáde tak ako inde, a mnohí dospelí boli vlúdni, aj keď sa mýlili, v Gileáde aj inde.

Dúfam, že si uvedomíte, že všetci s istou nostalgiou spomíname na každú láskavosť, s ktorou sme sa stretli ako deti, akokoľvek bizarné sa môžu okolnosti toho detstva zdať ostatným. Súhlasím s vami, že Gileád by mal zaniknúť – je v ňom priveľa zla, priveľa pretvácky a priveľa toho, čo je bezpochyby v rozpore s Božím zámerom – ale musíte mi dovoliť chvíľu trúchliť za tým dobrým, čo zmizne spolu s ním.

V našej škole sme nosili ružovú na jar a v lete, slivkovomodrú na jeseň a v zime. Na zvláštne dni, to znamená nedele a sviatky, bola vyhradená biela. Ruky zakryté, vlasy zahalené, do piatich rokov sukne po kolená a potom nanajvýš päť centimetrov nad členky, pretože mužské pudry sú strašná vec a treba ich držať na uzde. Oči mužov, ktoré stále blúdžia sem a tam ako oči tigrov, ako prenikavé svetlomety, treba chrániť pred našou mamičkovou a oslepujúcou mocou – pred našimi súmernými, chudými alebo tučnými nohami, štíhlymi, šlachovitými alebo buclatými rukami, hebkou broskyňovou alebo poďobanou pokožkou, vlnitými hodvábnymi kučerami, vlasmi nepoddajnými ako klinge

či tenkými vrkôčikmi slamenej farby, všetko jedno. Nezáležalo na našich tvaroch a črtách, nevedomky sme sa stali osídlami a lákadlami, nevinnými a bezúhonnými podnetmi, ktoré by už samou svojou podstatou dokázali zapôsobiť na mužov tak, že by sa opíjali žiadostivosťou, motali sa, tackali, spadli cez okraj – (Cez okraj čoho? uvažovali sme. Niečoho ako útes?) – a zrútili sa dolu do plameňov ako snehové gule z horiacej síry, ktoré metá ruka rozhnevaného Boha. Boli sme opatrovníčky neoceניתelného pokladu, ktorý sa nachádzal, neviditeľný, v našom vnútri: boli sme drahocenné kvety, čo treba starostlivo pestovať v skleníkoch, lebo ináč by sa na nás mohli vrhnúť nenásytní muži, oškľbať nám okvetné lístky, ukradnúť nám náš poklad, zneuctiť a pošliapať nás, muži, ktorí môžu striehnuť za každým rohom v tom širom surovom, hriešnom svete.

Podobné veci nám v škole rozprávala večne usoplená Teta Vidala, kým sme vyšívali vreckovky, podnožky a zarámované obrázky: najobľúbenejšie motívy boli kvety vo váze a ovocie na mise. Ale Teta Estée, učiteľka, ktorú sme mali najradšej, vravievala, že Teta Vidala preháňa a nemá význam, aby nás na smrť vystrašila, lebo keď do nás zaseje takú silnú averziu voči mužom, mohlo by to negatívne ovplyvniť šťastie našich budúcich manželských životov.

„Všetci muži takí nie sú, dievčence,“ upokojovala nás. „Tí lepší môžu mať výbornú povahu. Niektorí sú veľmi zdržanliví. A po sobáší sa na to budete dívať ináč, nebude vám to pripadať také hrôzostrašné.“ Niežeby o tom niečo vedela, pretože Tety boli slobodné, nesmeli sa vydávať. Preto im dovolili naučiť sa písať a čítať.

„Keď nastane správny čas, spolu s otcami a matkami vám vyberieme manželov,“ vravievala Teta Estée. „Takže sa nemusíte báť. Usilovne sa učte, dôverujte starším, že urobia pre vás len to najlepšie, a všetko dopadne tak, ako sa patrí. Budem sa za to modliť.“

Napriek jamôckam na tvári a priateľskému úsmevu Tety Estée víťazila verzia Tety Vidaly. Prenasledovala ma ako nočná mora: rinčanie rozbitého skla, trhanie, kmásanie a pošliapanie

kopytami, ružové, biele a slivkovomodré časti môjho tela, váľajúce sa po zemi. Desila som sa myšlienky, že budem staršia – zrelá na sobáš. Neverila som múdremu výberu Tiet: bála som sa, že skončím vydatá za ohnivého capa.

Ružový, biely a slivkovomodrý odev nosili iba privilegované dievčatá, medzi ne som patrila aj ja. Tie obyčajné z Ekonorodín chodili stále v tom istom – v škaredých pestrofarebných pásikavých šatách a sivých kabátoch aké nosili aj ich matky. Neučili sa vyšívať drobným stehom ani háčkovať, ale iba šiť, vyrábať papierové kvety a vykonávať rozličné domáce práce. Na rozdiel od nás neboli predurčené, aby sa vydali za tých najlepších mužov – Synov Jákobových a ostatných Veliteľov a ich synov –, hoci aj niektorú z nich by si mohli vybrať, keď bude staršia a dosť pekná.

O tom sa však nehovorilo. Nemali sme sa pýšiť pekným vzhľadom, nesvedčilo by to o skromnosti, nemali sme venovať pozornosť ani zovňajšku ostatných. My dievčatá sme však poznali pravdu: je lepšie byť pekná ako škaredá. Dokonca aj Tety si väčšmi všímali tie pekné. Ale ak ste patrili medzi vyvolené, na kráse veľmi nezáležalo.

Neškúlila som ako Chulda, nemala som od narodenia zamračený výraz ako Šulamit ani takmer neviditeľné obočie ako Becka, ale bola som nedokončená. Zdalo sa mi, že moja cestovitá tvár pripomína koláče, ktoré mi piekla moja obľúbená Marta menom Cilla, s očami z hrozienok a so zubami zo slnečnicových jadierok. Ale aj keď som nebola neviemako pekná, bola som veľmi, veľmi vyvolená. Dokonca dvojnásobne. Nie len vyvolená vydať sa za Veliteľa, ale ešte predtým si ma vyvolila moja matka Tabitha.

Vysvetlila mi to takto: „Šla som sa prejsť do lesa a natrafila som na zakliaty zámok. Bolo v ňom zatvorených veľa malých dievčatiek a ani jedno nemalo mamu, začarovali ich zlé čarodějnice. Kúzelným prsteňom som odomkla zámok, ale mohla som zachrániť iba jedno dievčatko. Dôkladne som si všetky poobzerala a vybrala som si teba!“

„Čo sa stalo s ostatnými?“ pýtala som sa. „Myslím s ostatnými dievčatkami.“

„Zachránili ich iné mamy,“ vravievala.

„Aj ony mali kúzelné prstene?“

„Samozrejme, zlatko. Aby si sa mohla stať mamou, musíš mať kúzelný prsteň.“

„Kde je?“ vypytovala som sa. „Čo sa s ním stalo?“

„Mám ho tu na prste,“ vravela a ukazovala mi prostredník na ľavej ruke. Je vraj spojený so srdcom. „Ale môj prsteň mal v sebe len jedno želanie, a to som použila na teba. Takže teraz je to už iba obyčajný mamičkovský prsteň.“

Potom mi dovolila, aby som si ho vyskúšala. Bol zlatý, s tromi diamantmi – jedným veľkým a dvoma malými po bokoch. Vyzeral, že kedysi mohol byť kúzelný.

„Vzala si ma do náručia a odniesla?“ pýtala som sa. „Z toho lesa?“ Poznala som ten príbeh naspamäť, ale rada som ho počúvala stále odznova.

„Nie, miláčik, na to si bola už priveľká. Keby som ťa niesla, rozkašľala by som sa a čarodejnice by nás začuli.“ Vedela som, že hovorí pravdu: naozaj často kašľala. „Chytila som ťa za ruku a potichu sme sa vykradli zo zámku, aby nás čarodejnice nespozorovali. Obidve sme hovorili *pst, pst*,“ – vtedy si vždy priložila prst k perám, a aj ja som si priložila prst k perám a nadšene šepkala *pst, pst*, – „a potom sme strašne rýchlo uháňali lesom, aby nás nedobehli zlé čarodejnice, lebo jedna si všimla, že vychádzame von. Pustili sme sa do behu a potom sme sa schovali v búľľavom strome. Bolo to strašne nebezpečné!“

Nejasne som si pamätala, že som bežala lesom a ktosi ma držal za ruku. Schovala som sa do búľľavého stromu? Marilo sa mi, že som sa niekam schovala. Takže možno to bola pravda.

„A čo sa stalo potom?“ spýtala som sa.

„Potom som ťa priviedla do tohto krásneho domu. Nie si tu šťastná? Veľmi ťa ľúbime, všetci, čo sme tu! Nemáme obidve šťastie, že som si vybrala práve teba?“

Pritúlila som sa k nej, objala ma jednou rukou a privinula si ma k vychudnutému telu, cítila som jej vystupujúce rebrá. Ucho som mala pritisnuté na jej hrud' a počula som, ako jej bije srdce – zdalo sa mi, že rýchlejšie a rýchlejšie, akoby čakala, že niečo poviem. Vedela som, že moja odpoveď má veľkú moc: môže jej na tvári vyčariť úsmev.

Čo iné som mohla odpovedať ako áno a áno. Áno, som šťastná. Áno, mala som šťastie. Veď to aj bola pravda.